

ivo lola ribar

Pretposljednji decenij XIX vijeka donio je sa sobom i kraj naturalizmu. Zolin Lurd, Strindbergov put u Damask, Tolstojeva anameta i posljednja, najgorča Ibsenova riječ o ništavnosti svake težnje osim čisto umjetničke — to su bili javni simptomi druge velike umjetničke krize prošlog stoljeća, i nagovještaji novog vremena, vremena u kome je suvereno imala da caruje nervoza duha. Impresionizam je pobeđivao u literaturi pod firmom simbolizma, onako isto kao što je nešto ranije pobijedio u likovnim umjetnostima, i kao što je, kasnije u muzici imao da uspostavi onu mjeru ukusa i suptilnosti, koju je, po neoromantičarima, oslobođena strast bila navršila.

Otprilike dvije decenije poslije prvih modernističkih okršaja na Zapadu, u vrijeme kada je hrvatska lirika stajala još uvijek u sjenci mračne Kranjčevićeve strofe i konvencionalnog romantizma Harambašića, javilo se u Zagrebu novo pokoljenje. Pokoljenje koje se, više svojim duhom no svijješću, našlo daleko ne samo od svojih prethodnika već i od realističke estetike Taineove, po kojoj je dužnost umjetnosti bila da vidno manifestira karakter i suštinu stvari. Ova grupa mladih ljudi oduševljeno i spontano, bez doktrinarnstva, rušila je stare dogme žarom koji je plamtio u njihovim dušama. Na prelasku između dva stoljeća, vezani još uvijek za prošlo, ali očekujući buduće, lutajući, pipajući u mraku, radeći bez podloge koju samo velike kulture mogu dati, oni su objavili kao svoje zajedničko evanđelje Baudelairove riječi:

„Mora se već jednom prekinuti jeres pouke, koja se već tako učvrstila, a koja podrazumijeva kao neizbježne i jeresi o strasti, istini i moralu. Masa ljudi uobražava da je cilj poezije bilo kakva pouka, da je ona tu i za to da bi potkrijepila savjest, ili poboljšala moral, ili dokazala bilo što korisno... Naprotiv: ako hoćemo da sidemo u sebe same, da ispitamo svoju dušu i probudimo svoja sjećanja i oduševljenja, doznat ćemo da

lirika vladimira vidrića

poezija nema drugoga cilja do samu sebe. Ona niti neće da ima drugoga, i nijedna pjesma neće biti tako velika, tako plemenita, jedina dostojna imena pjesme, osim one koja će biti napisana samo zato da bi bila pjesma.”

Medu tim revolucionarnim estetama koji su ovako bezobzirno ustali protiv trivijalnosti i pedantizma naše poetske tradicije, pojavio se odmah i Vidrić.

„Snažan tijelom kao Grk sa olimpijskih igara, zdrava, svježa lica, sa plavim dobrim očima koje su se vječito smijale — pun zdravlja i snage kojih je drugima nedostajalo” — spreman na borbu i za stvaranje, on je ubrzo postao jedan od centara toga boemskog kluba. On se nije nikome naturio ni svojim znanjem, ni svojim talentom u početku — on se pojavio i dobio odmah svoje mjesto. A ta sugestivna moć koju je on posvuda zračio, koju je unosio u svako svoje djelo, svaku svoju riječ, dolazila je samo od njegove ličnosti. Jer on je bio različan od svojih ideoloških drugova: onaj fatalni fin de siècle, koji je ostavio tako duboke bore na njegovim prijateljima Domjaniću i Nikoliću, izgledao je bez utjecaja na njegovu mladost: intenzivne i mnogostruke studije — prava i historije, literature i umjetnosti — nisu ga smrvile pod svojom težinom kao Matoša. On je „bio u sunčanom krugu svojih vizija, bez onih gadnih briga i misli koje su proganjale druge”. Svijet je za njega bio sličan krugu, u kome se imalo samo pjevati.

Svojim temperamentom, on je bio određen da shvati poeziju u duhu umjetničkog diletantizma. On je nije mogao shvatiti kao zanaat: nikada nijedna njegova pjesma nije bila napisana za publiku. Nikada nije želio da eksploatira svoj talenat u cilju sugeriranja nekih ideja svojim čitaocima: nikada poeziju nije punio svojim jadima: On je pjevao bezbrižno i spontano — ponesen jednim naglim impulsom, onakvim kakvim su iz njega pravili junaka na antiaustrijskim demonstracijama u Zagrebu 1895, ili glavnog govornika prilikom posjete hrvatskih književnika Beogradu.

Pjevao je — u svojoj maloj sobici u Pre-radovićevoj ulici, u svome vinogradu na brezuljku, gdje je sanjao da se jednog dana stalno nastani: u uskim zadimljenim kavarnama bliže „Krvavome mostu”, sa čašom vina u ruci, raskopčanim kaputom, zabačenim šeširo, posut po čelu gustim pramenovima svoje plave kose...

Ličio je na čovjeka iz drevnih vremena, slučajno zalutalog u našu civilizaciju zakona i reda: čovjeka koji nije htio da razbije svoje pijanstvo — jer, on je bio pijan stalno, od vina, ljubavi i pjesme — koji nije mario za ono što se obično pompozno naziva realnošću...

II

Prirodno je da konzervativni literarni krugovi nisu primili sa zadovoljstvom djela ovog paganca, toliko novo i čudno, toliko protivno svemu onome što se kod nas zvalo lirikom. Bilo je u Zagrebu listova koji se nisu usuđivali da odštampaju ime Vidrićevo. — S druge strane, mladi su reagirali oduševljeno na to sekaštvo, i slavili Vidrića kao najveće ime naše literature. Na kraju njima je pripala pobjeda — onako kao što se u sličnim slučajevima obično i događa.

Nezavisno od tih sudova, u većini slučajeva onemogućenih žučnošću, Vidrićevo djelo značilo je potpunu obnovu našega poetskoga tona. Iako nije ostavio epigona, njegov utjecaj na generaciju koja je dolazila: Andrića, Cerinu, Wiesnera, Galovića i druge bio je gotovo jači od Matoševog. Pa ipak, sve do danas njegov slučaj nije sasvim prečišćen. Naravno da je već odbačena teorija po kojoj je naš najjači pjesnik — ali, s druge strane, njemu se priznaje izvjestan talenat i originalnost, erudicija i inteligencija više no mašta. Njegovo malo djelo sudi se često kao prazna, bezlična poezija jednog diletanta, ili puni taštine stihovi akademskog pjesnika — čak i jedan od naših prvih pjesnika, dobiva, čitajući ga, impresiju da je njegova sveščica

stihova jedan dokaz više da nije daleko vrijeme kada će sav svijet umjeti da pravi stihove onako kako su to nekad umjeli samo izabrani — ili, čak onako kako ni oni to nisu umjeli.

Ništa proizvoljnije od ovakvih sudova. Oni su samo jedan dokaz više koliko mogu da budu zanemareni umjetnici od istinskog talenta, koji su malo napisali i živjeli bez reklame, i bez uplitanja u velike, bučne borbe. Tako Vidrić dijeli kod nas donekle sudbinu Gerarda de Nervalja, tog nepoznatog sanjara, koji je bio možda jedan od najizrazitijih pjesničkih talenata prelaznog doba između romantike i parnasa u Francuskoj. Jer — ne samo da nije Vidrić u svome djelu sakrio svoj temperament — već u njemu živi i njegov život. A način na koji ga je on rekao, može da postane mjestimično isto onako iskren — kao što su iskrene velike pjesnikinje kao Elizabeth Browning ili Marceline Deb-Valmore, kada prosto i direktno pjevaju o svojim težnjama. Njegov život, to su bile te slike ljepote, razasute u vremenu i prostoru: on nikada nije htio da shvati da bi ona banalna svakidašnjica, kancelarijski život i sve ostalo, moglo da bude njegov život. I ta nada ga je održavala dugo godina, ostajala i onda kada su njegovi bivši drugovi, jedan po jedan, napuštali borbu i dezertirali u trgovce i činovnike. To su učinili svi oni koji su htjeli da nastave da žive; jer „teško je bilo živjeti u Hrvatskoj na prelomu stoljeća. Biti rođen poslije Königræza i mađarske nagodbe u politički i socijalno potpuno mutnom periodu između 75. i 90, pisati pjesme sa sigurnošću tragedije čovjeka koji se kod nas odlučuje da postane umjetnikom. Vraz i Lisinski umrli su mladi od tuberkuloze i gladi, Felbinger kao prosjak u sirotištu, Karas se utopio od očaja, Kovačić je poludio u trideset trećoj godini, Botić i Kranjčević umiru relativno mladi — pa i kasnije, poslije Vidrića, smrt Polićeva u Barceloni, rana pogibija Matoševa, smrt Plančićeva, ludilo Čerine i Harambašića — sve su to jasni simptomi prilika u kojima se u to vrijeme kod nas pisalo i stvaralo.”

Napokon i on je bio pobijeden. Počinjao je da bježi sam pred sobom. Izbjegavao je prijatelje, društvo, ljude, sve što je nekada volio, i kao sjenka jurio kroz polumračne ulice. Velika, strašna realnost ulazila je grubo, neodoljivo u njegovu svijest: on je osjećao da će njegov život biti to što je mrzio, da će ga upropasti sitničava svakadašnjica, nad koju se više nije bilo moguće za njega uzdići. Sada je znao pouzdano da se isto tako i njegov talenat mora ugušiti u zaboravljenoj kulturnoj provinciji: da nikada više neće moći da pjeva pjesme o silenima i satirima, lijepim Židovkama i smiješnim vitezovima. O bogu Panu koji je imao da bude simbol njegovog života. Nikada više neće moći da vidi sunce i ljepotu iz močvarnoga jaza u koji je bio potisnut.

Mogućnosti za borbu bile su izdale, dok je još volja bila tu. U njemu je sve više prevladavao mračni kaos. Izgubio je potpuno ravnotežu, u septembru 1909, u 34. godini života. Poslednji put vidjeli su ga prijatelji u sumornom hladu vrta u Stenjevcu: „Bio je blijed, skoro žut. Oči su mu se pomutile, otišle nekud duboko u glavu... usta se utanjila, protegla, lične kosti iskočile. Njegova bujna plava kosa nestala je... Lagano, klunulo, važući glavom amo-tamo, onako u hodu vukao se putom. Iza njega čuvar. Mirno, bezosjećajno, kao da je u sebi pokidao sve veze koje su ga vezivale sa svijetom, gledao je ravno, čudno, duboko...”

Nekoliko dana kasnije svršio je.

*

Tako je Vladimir Vidrić — taj možda najjači pjesnički individualitet u našoj lirici, od Lukijana Mušickog do Miroslava Krleža — jedini pravi pjesnik životne radosti u našoj literaturi, propao kao žrtva svoga vremena, i prije svega, naše sredine. A njegova tragedija ostaje još jedan, iako skroman refleks velikog michelangelovskog simbola.

(Novi list, III/1934, br. 919-920, 24. i 25. prosinca).

Esej „Lirika Vladimira Vidrića“ Ivo Lola Ribar je napisao kada je imao osamnaest godina. Uz nekoliko njegovih objavljenih pri-povetki i nešto pesama, ovaj esej, iz kojeg donosimo fragmente, jasno govori o Lolinom izuzetnom talentu za literaturu i ranoj literarnoj zrelosti.

Objavljujući delove iz eseja „Lirika Vladimira Vidrića“ redakcija skromno obeležava dvadesetpetogodišnjicu smrti (27. XI 1943) ovog divnog revolucionara i humaniste.

13 40

Najdraža, jedina moja!

Piši: ovo pismo ja se
 proučavam noćama - otkrivaš mi sav, kao u
 svetlu! - da te ono nekada neće shiti rei
 da čemo se nas dvoje videti i work ostati
 zajedno. Jer, ovo pismo je naša i pravo.

U ovom trenutku, rođak
 probanimo u poslednjem, valjano i tajom
 boga od koga raziti, pored svega ostalog i
 naša lična budućnost i sreća, - želim da
 ti kašom nekoliko prostih i jednostavnih
 stvari.

U ovom trenutku prvo je tužno
 ali stvari: moja sluzba mašinu svetom
 celja i moja ljubav prema tebi, najviše
 moja. Naša sreća i život koji ćemo
 hteti živeti, kao ni mišom drugih,
 moji stvariti izlozamo, rei samo preko
 naše karte i naše pobede. I zato su te
 dve stvari u istini, u našem životu,
 jedno.

Znaj, dušo, da ti je jedan
 koju sam volio i koju volim. Srećan
 sam i sanjam o našoj zajedničkoj
 sreći - onakvoj kakva smo želeli,
 u svojoj običnoj slobodnoj ljudi.